EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Cultura | Joan Badia | Actualitzat el 09/03/2020 a les 10:03

Llegir Marta Marín-Dòmine és el més bell que podem fer

FILA CULTURAL.Â L'obra premiada enguany amb el vintÃ¨ Premi Joaquim Amat-Piniella Ã©s un llibre excepcional, en el sentit que no Ã©s una novelÂ·la en quÃ¨ fets i aventures siguin el mÃ©s rellevant, com estem acostumats a veure en premis anteriors.Â

Marta Marín-Dòmine en el discurs d'agraïment pel premi. Foto: Genís Sáez.

"Fugir era el més bell que teníem" és una obra de reflexió i aprofundiment, amb una trama aparentment senzilla, però amb una anàlisi meditada i minuciosa de l'ànima humana. L'argument podria ser ben senzill d'explicar. L'autora, a través de les memòries del seu pare, segueix els viaranys de dos exilis: el de l'avi patern, a la dècada dels anys vint, a causa del pistolerisme de la patronal; i el del pare que, en acabar la guerra, el 1939, segueix també la diàspora dels republicans. L'avi, fugint de la dictadura de Primo de Rivera, però sobretot de les amenaces per la seva activitat sindicalista, havia recalat a Béziers, on va treballar de paleta i on va fer venir dona i fills; al cap d'un temps. Però, la dona es va morir i va decidir tornar a Barcelona. El pare, adolescent encara, viu la República i, sobretot, la guerra (experiència dramàtica del primer bombardeig sobre Barcelona). En la diàspora republicana va a parar a Argelers i altres indrets del sud de França, per tornar a la Barcelona de la postguerra en plena dictadura franquista.

Elogi del viatge i de la fugida

Aquests dos periples serveixen a la filla per ordir una reflexió sobre el viatge i el canvi d'espai com a «forma natural» de viure. Contraposa l'"errar" i l'"arrelar": «Qui erra recorda els paisatges, qui arrela recorda els anys». És a dir, la geografia i la història. En la narració dels exilis, Marta Marín-Dòmine es posa en la pell dels que han de fugir (àvia, avi, pare, tia...) i reviu els sentiments, les sensacions, però sobretot els impactes emocionals que podien causar els espais, els paisatges, els objectes, les olors, etc., en els que fugien deixant enrere una vida aparentment plàcida per emprendre el camí cap a un altre país, una altra ciutat, amb totes les incerteses i neguits.

De què li ve, però, a l'autora el neguit per narrar una fugida constant com a »estat natural» de la persona (o almenys de les persones del seu voltant)? Podem deduir que ens està parlant d'ella mateixa, del seu neguit interior, de ser no-arrelament enlloc.

El fet desencadenant probablement és un incident esdevingut a la narradora quan es trobava a Toronto i, de cop, va decidir anar-se'n, «fugir», retornar a França. Una ànsia d'empaquetar coses, «de fer maletes» la va prendre de manera sobtada després de preguntar-se: -I jo, què hi faig aquí? Aquesta «bogeria» es va veure interrompuda per la presència d'un amic que, a la vista del panorama del pis i de «les maletes a mig fer», li va demanar: -De quina guerra vols fugir?

A partir d'aquí es barreja la vivència personal i el descobriment de les fugides (obligades) dels seus pares i avis... Fugides per por, però també fugides «sense haver de flairar el perill, en el moment mateix en què es posa nerviosa». I l'autora fa seva una frase de Ruth Klüger, que a "Refus de témoigner" sosté que «en aquells temps, fugir era el més bell que hi havia, i encara ho és.»

Veiem, doncs, que no es tracta només de la fugida (obligada) dels seus avantpassats, sinó també de les «fugides» personals de l'autora, que ha viscut a diverses ciutats i pobles, sense acabar d'instal·lar-se del tot en cap. La barreja d'emocions i sentiments personals amb les vivències dels seus avantpassats és el que dona la base per a la reflexió sobre el seu nomadisme.

Els espais de la fugida

Si la reflexió sobre les fugides és l'element central del llibre, un altre tema clau és la visió dels espais al llarg del temps: Barcelona (anys vint, anys trenta, postguerra, actualitat), Béziers, Toronto, París, el Pallars Sobirà... Com canvien els espais, com els veuen i els viuen els que fugen i hi són només de passada, com els llegim en funció del nostre estat d'ànim... Però és sobretot un diàleg entre aquests espais habitats fa temps per altres persones i la protagonista que els visita ara intentant de descobrir-hi la petja (física, però sobretot vivencial) dels avantpassats. Alguns escenaris, a més, agafen significats diferents segons l'època: la Barcelona del temps del pistolerisme és vista diferent de la Barcelona del bombardeig del març de 1937 i de la Barcelona de la postguerra o de l'actual.

Contra la guerra

Però el llibre no és només una anàlisi del fugir, dels espais... És també una reflexió i un al·legat contra la barbàrie dels europeus en les guerres, sobretot les que van marcar el segle XX. Per això cal ressaltar que l'autora confereix gran importància tant als valors que la guerra subverteix, com als estralls de l'odi i de la repressió, derivats de la guerra.

La part central del llibre (capítols 10-12) estan centrats bàsicament a analitzar la barbàrie de la guerra en general, amb un capítol, el 12, "Estrangers en aquest món", que, per ell sol, ja és tota una lliçó sobre la barbaritat de les guerres (i la impossibilitat d'explicar-les, si no s'han viscut). La reflexió i els punts de vista, inspirats sobretot per pensadors que van viure i veure els efectes de la Primera Guerra Mundial (la «Gran Guerra»), porten el lector a reflexionar sobre la condició humana i a sentir-se «estranger en aquest món». Freud, Remarque, Rolland, Benjamin... desfilen davant nostre en una imatge sòlida i contundent contra la barbàrie bèl·lica i els que en van cantar les lloances (molts sense haver viscut el conflicte des de la primera línia).

El diari del pare com a base per a l'anàlisi personal

La intercalació de fragments del diari del pare de la narradora dona al text un visió fresca i directa dels fets que vol narrar. Però l'autora, lluny de només transcriure'ls a l'obra, en treu molt de profit i utilitza les paraules del pare, a manera de palanca, per pouar pensaments i sentiments sobre el viatge pels diversos llocs on hi ha restes de vida d'ella mateixa o dels seus (és a dir, d'una part d'ella que ha viscut allà abans).

Com diu Marina Subirats, el llibre es presenta com un descens a les profunditats interiors de la narradora-protagonista, una autoimmersió per explorar «el propi ser i la pròpia ment, els pilars ignorats del que som i ens ha fet. Com qui gosa baixar a les catacumbes del seu jo per descobrir de què estan fetes les columnes que el sostenen, materials dipositats per experiències alienes, restes de triomfs o de naufragis dels quals ni som conscients.» (Al diari "Ara", "Herències feixugues").

Si la novel·la, sobretot del segle XX ençà, ha de ser l'anàlisi dels sentiments de les persones protagonistes de la narració, en aquesta obra hi ha un gruix ben important de sentiments, de sensacions, d'imatges i metàfores (poètiques, moltes), que ens porten a una reflexió sobre la condició humana en una de les facetes, la de fugir, que ha estat l'estat «natural» de milers i milers de persones durant els darrers cent anys. I encara avui, si hom pensa en refugiats, immigrants a la força, exiliats i fugitius de tota mena.